

NIKOHNI HAQIQIY EMAS DEB TOPISH HAMDA UNING HUQUQIY OQIBATLARINI QO'LLASH MASALALARI

Sobirova Huriniso Alisher qizi

Toshkent Davlat Transport Universiteti

Iqtisodiyot fakulteti 4-kurs Yu-2a guruh talabasi

Annotatsiya: Nikohni haqiqiy emas deb topish hamda uning huquqiy oqibatlarini qo'llash masalalari bilan bog'liq oila to'g'risidagi qonunchilik, ziddiyatlar, amaliyotda normalarga doir turlicha yondashuvlar hamda ularga yechimlar o'z aksini topgan. Oila to'g'risidagi qonunchilikda nikohni haqiqiy emas deb topish bilan bog'liq nazariy hamda amaliy masalalar xorijiy davlatlar qonunchilik hamda ulardagi nazariyalar asosida tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: oila, nikoh, nikohning haqiqiy emasligi, nikohni haqiqiy emas deb topish tartibi, nikoh yoshiga yetmagan shaxs bilan tuzilgan nikoh, majburlab tuzilgan nikoh, soxta nikohni haqiqiy emas deb topish, insofli er(xotin), zarar.

Ko'p yillik tarixga ega bo'lgan o'zbek xalqi qadimdan ota-bobolar an'alariga sodiq bo'lgan holda axloq tamoyillariga asoslangan oilani mustahkamlash, ona va bolalar manfaatlarini har tomonlama muhofaza qilish va har qaysi bolaga baxtli bolalikni ta'minlash, kishilarda oila oldida mas'ul bo'lish hissini tarbiyalash- nikoh va oila to'g'risidagi qonunchilikning muhim vazifalaridan biri hisoblangan.

Nikohni qayd etishga huquqi bo'lgan davlat organi, fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organlarida qayd etilgan har bir nikoh qonuniy tuzilgan nikoh hisoblanadi.

Oila kodeksida belgilangan shartlarning buzilishi sud tomonidan ushbu nikohni haqiqiy emas, deb topish uchun asos bo'lishi mumkin. Oila kodeksining 14-16-moddalari hamda 17-moddasining uchinchi qismida belgilangan shartlar buzilgan taqdirda, shuningdek, soxta nikoh, ya'ni er-xotin yoki ulardan biri oila qurish maqsadini ko'zlamay tuzgan nikoh haqiqiy emas deb topiladi.

Oila kodeksida nikohni haqiqiy emas deb topish asoslari haqida mukammal tushuncha berilgan. Quyidagi hollarda qayd etilgan nikoh haqiqiy emas deb topiladi:

- a) nikoh tuzishning ixtiyoriyligi buzilishi;
- b) nikoh yoshiga qo'yilgan shartga rioya qilmaslik;
- d) yakka nikohlilik tamoyilining buzilishi;
- e) nikoh nasl-nasab shajarasi bo'yicha to'g'ri tutashgan qarindoshlar o'rtasida, tug'ishgan va o'gay aka-ukalar bilan opa-singillar o'rtasida tuzilgan bo'lsa;
- f) muomalaga layoqatsiz deb topilgan shaxs bilan tuzilgan nikoh;

g) nikohga o'tish vaqtida oila qurish maqsadining soxtaligi;
h) farzandlikka olgan bilan farzandlikka olingan shaxslar o'rtasida tuzilgan nikoh;
i) nikohlanuvchi shaxslardan biri tanosil kasalligi yoki orttirilgan immunitet taqchilligi sindromi (OITS) yoki (VICH infeksiya) borligini boshqasidan yashirgan bo'lsa, shu shaxs nikohni haqiqiy emas deb topishni talab etishga haqlidir.

Ayrim holatlarda oila normalarining bir qancha shartlarini buzib ham tuzilishi mumkin, bunday hollarda u haqiqiy emas deb topiladi. Masalan, fuqaro oldingi nikohdan ajrashmasdan turib, voyaga yetmagan shaxs bilan nikohdan o'tgan hollar fikrimizning dalilidir:

a) nikoh tuzishning ixtiyoriyligi buzilishi. Nikoh uni tuzuvchi har bir tomonning erkin, o'zaro roziligi asosida tuzilishi lozim. Rozilik o'zga (ota-ona, qon-qarindosh, mansabdor shaxs)larni majbur etishi yoki aldashi oqibatida berilgan bo'lsa, ixtiyoriylik tamoyili buzilgani uchun, bunday nikoh haqiqiy emas, deb topilish mumkin. Yuqorida ko'rsatilganidek, nikoh tuzishda nikohga kiruvchilarning o'zaro roziligi yo'qligi nikohni haqiqiy emas deb topish uchun asos bo'ladi. Bunda fuqaro (ko'pincha, ayollar) qo'rqitish yoki zo'rlash (majburlash), aldash tufayli nikohdan o'tgan bo'ladi. Fuqaroning erkiga va ongiga qonunsiz ta'sir etish natijasida nikohga o'tishga majbur bo'ladi, ammo haqiqatda esa u buni mutlaqo xohlamaydi.

Natijada, nikoh tuzilishining asosi hisoblangan o'zaro xohish va rozilik tamoyili buzilgan bo'ladi. Ko'rsatilgan asos bo'yicha bunday nikoh haqiqiy emas deb topilishi mumkin.

Qo'rqitish uchinchi shaxs hamda mansabdor shaxs tomonidan ham bo'lishi mumkin. Shuningdek, Respublika Oliy Sudi Plenumining 1998-yil 11-sentabrdagi qarorida ko'rsatilishicha: "Agar nikohga kiruvchining nikohni qayd etish vaqtida o'z harakatlarining mohiyatini tushunmaganligi va ularni idora qila olmaganligi, shu sababli nikohga kirishga haqiqiy roziligini ifoda eta olmaganligi aniqlansa ham nikoh haqiqiy emas deb topilishi mumkin". O'zbekiston Respublikada xotin-qizlarni turmushga chiqishga majbur etish yoki, aksincha, o'zi xohlagan shaxsga turmushga chiqishiga to'sqinlik qilish hollari hamon uchramoqda. Eski tuzumdan qolgan mahalliy joylarda shunday holatlarga qarshi kurashish uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 10.05.2024 yildagi Tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlangan shaxslarga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishni takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida PQ-175-son qarori asosida belgilandi. Bunday holatlar nikohga o'tishning o'zaro rozilik shartini buzishga qaratilgan harakat deb tushunilishi belgilandi. Ayolni turmushga chiqishga majbur etish yoki uning turmushga chiqishiga to'sqinlik qilish jinoyat hisoblanadi. Adashish va aldash ham nikohni haqiqiy emas deb topish uchun asos bo'lishi mumkin, biroq bunday holatlar zo'rlikka nisbatan kamroq uchraydi. Bu maqsad yo'lida kuyov yoki kelinning shaxsiy sifatlariga tegishli bo'lgan holatlar

bo'yicha adashish, xususan, ularning xarakteri, sog'lig'i, ma'lumoti, xizmati, mulkiy, oilaviy holatlari yuzasidan beparvolik oqibatida yo'l qo'ygan xatosi yoki aldash bilan bog'liq bo'lsa ham, uning ahamiyati bo'lmaydi. Muhim tomoni shundaki, yanglishish nikohning o'zi bo'yicha bo'lmay, balki nikoh tuzishning sababi bo'yicha bo'ladi, masalan, kuyov kelinning ko'z o'ngida o'z mavqeyini ko'tarish uchun o'zini katta mutaxassis sifatida ko'rsatishi fikrimizga asos bo'ladi:

1. nikoh yoshiga qo'yilgan shartning buzilishi;

Oila kodeksining 51-moddasiga binoan, nikoh yoshiga yetmagan shaxs bilan tuzilgan nikoh hali nikoh yoshiga yetmay nikohga kirgan shaxsning manfaatlari talab qilgan hollarda haqiqiy emas deb topilishi mumkin. Bunday nikohni haqiqiy emas deb topishni nikoh yoshiga yetmay nikohga kirgan shaxs, uning ota-onasi yoki homiysi, shuningdek, vasiylik va homiylik organi hamda prokuror talab qilishga haqlidir. Er-xotindan biri nikoh yoshiga yetmaganligi tufayli nikohni haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi ish, agar er-xotin (ulardan biri) ish suddako'rilayotgan paytda nikoh yoshiga yetmagan bo'lsa, vasiylik va homiylik organining ishtirokida ko'rib chiqiladi. Ish sudda hal qilinish paytigacha er yoki xotin nikoh yoshiga yetgan bo'lsa, nikoh faqat uning talabi bilan haqiqiy emas deb topilishi mumkin. Nikoh yoshi sharti, ko'pincha, fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organi xizmatchilari o'z vazifasini suiista'mol qilishi yoki nikohtuzuvchilarning o'zi tomonidan yoshi to'g'risida qalbaki hujjat berilishi natijasida buziladi. Nikoh yoshiga to'lmagan shaxs bilan tuzilgan nikoh hamma vaqt ham sud tomonidan haqiqiy emas, deb topilmaydi. Hali nikoh yoshiga yetmay nikohga kirgan shaxsning manfaatlari talab qilgan hollardagina sud bunday nikohni haqiqiy emas, deb topishi mumkin;

d) yakka nikohlilik tamoyilining buzilishi ham ushbu nikohni haqiqiy emas deb topish uchun asos bo'lishi mumkin. Bunday asos sud amaliyotida boshqa asoslarga qaraganda ko'p uchraydi. Ba'zi ma'lumotlarga ko'ra, haqiqiy emas deb topilgan nikohlar ichida 97-98 foizini yakka nikohlilik tamoyiliga rioya etilmagan hollarda yuzaga kelgan ishlar tashkil etadi. Faqat yakka nikohda bo'lish, axloq-odob normalari talablariga rioya qilinishi har tomonlama mustahkam oila qurish imkonini beradi. Oilaviy qonunlar nikohlanuv- chilardan har birining faqat yakka nikohda bo'lib, boshqa nikohda bo'lmasligini talab etadi. Bu talab jamiyatdagi axloq-odob, shakllanayotgan milliy istiqloq mafkurasi g'oyalaridan kelib chiqadi. Shuning uchun bu axloqiy qoida qonun darajasiga ko'tarilib, amaldagi qonunlardan tegishli o'rin olgan. Yakka nikohlilik tamoyili buzib tuzilgan nikohni haqiqiy emas, deb topish to'g'risidagi ariza birinchi nikohdan ajratilmagan er yoki xotin, shuningdek, ikkinchi nikohdagi tomonlardan birining talabiga asosan ko'rib chiqiladi. Haqiqiy bo'lmagan nikohda bo'lgan shaxsning o'limidan so'ng sudga da'vo bilan mazkur shaxsning vorislari (vafot etganning birinchi nikohdagi farzandlari, uning aka-ukalari, opa-

singillari, ota- onalari va boshqalar), shuningdek, o'lgan shaxsning nikohini haqiqiy emas, deb topishdan manfaatdor bo'lgan boshqa shaxslar (moliya, ijtimoiy ta'minot organlari) murojaat etishi mumkin. Chunki nikohda bo'lgan shaxs, agar u haqiqiy nikohda bo'lsa, o'ziga pensiya tayinlashni yoki uy-joyga bo'lgan huquqini belgilashni talab qilishi mumkin. Yakka nikohlilik tamoyilini to'la va har tomonlama ta'minlash maqsadida oila qonunlarida bir qator qoidalar belgilangan. Ilgari nikohda bo'lgan shaxslar qonuniy kuchga kirgan nikohdan ajralish haqidagi sudning hal qiluv qaroridan nusxa yoki nikohni haqiqiy emas, deb topish haqidagi sudning hal qiluv qarorini ko'rsatgan holdagina yangi nikohni qayd etishlari mumkin;

e) nikoh nasl-nasab shajarasi bo'yicha to'g'ri tutashgan qarindoshlar o'rtasida, tug'ishgan o'gay aka-ukalar bilan opa-singillar o'rtasida tuzilgan bo'lsa ham, haqiqiy emas deb topiladi. Oila qonunlari bilan man etilgan yaqin qarindoshlar o'rtasida nikoh tuzilsa, u haqiqiy emas deb topiladi. Bunday asos bilan nikohni haqiqiy emas deb topish sud amaliyotida juda kam uchraydi. Buni tasdiqlaydigan holat qonunda nikoh tuzish uchun juda cheklangan qarindoshlik bosqichini belgilaydi. Umuman, har xil bosqichdagi quda- andachilik esa nikoh tuzish uchun to'siq bo'lmaydi;

f) muomalaga layoqatsiz deb topilgan shaxs bilan tuzilgan nikoh haqiqiy emas deb topiladi. Nikoh tuzuvchilar ruhan sog'lom, muomala layoqatiga ega bo'lishlari lozim.

O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi 30-moddasiga binoan ruhiy kasalligi yoki aqli zaifligi oqibatida o'z harakatlarining ahamiyatini tushuna olmaydigan yoki ularni boshqara olmaydigan fuqaroni sud qonun hujjatlarida belgilab qo'yilgan tartibda muomalaga layoqatsiz deb topishi mumkin va bunday fuqaroga vasiylik belgilanadi. Muomalaga layoqatsiz deb topilgan fuqaro nomidan bitimlarni uning vasiyi amalga oshiradi. Bunday ruhiy holat nikohdan o'tuvchida huquqiy rasmiylashuviga qadar bo'lishilozim. Agar bunday holat nikohda turuvchilarda nikoh davrida ro'y bersa, bu hol nikohni haqiqiy emas deb topish uchun asos emas, balki nikohdan ajralish uchun asos bo'lib, nikoh ma'muriy tartibda ajratilishi mumkin.

Fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organlari tajribasida shunday hollar ham uchrab turadiki, ba'zan nikohdan o'tuvchilardan birining to'la muomala layoqatiga ega emasligi to'g'risida gumon qilinib, uni muomalaga layoqatsiz deb tan olganlik to'g'risida sudning hal qiluv qarori va, shuningdek, bu shaxsga vasiy yoki homiy tayinlanganligi to'g'risida ijroiya hokimiyatning qarori bo'lmasligi mumkin. Bunday holatda fuqarolik holatlari dalolatnomalarini yozish organi xodimlari o'zlarining gumonlari to'g'risida sud organlariga xabar berishlari (ularni bu holdan ogoh etishlari va muomalaga layoqatsiz ekanligini belgilash hamda nikohni qayd etishni to'xtatib turishlari mumkin), bu harakat juda ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilishi, asosli bo'lmagan shubha bilan nikoh tuzuvchi har ikki shaxs ham ma'naviy

iztirob chekmasliklari lozim. Nikohga kiruvchilardan biri ruhiy kasal yoki aqli zaif bo'lgan holda sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topilmagan bo'lsa, nikohning haqiqiy emasligi haqida manfaatdor shaxslar da'vo qilishlari mumkin;

g) nikohdan o'tish vaqtida oila qurish maqsadining bo'lmasligi, ya'ni soxta nikoh, haqiqiy bo'lmagan nikoh deb topiladi. Huquqshunos olimlarning ta'rifi bo'yicha, soxta nikoh qandaydir moddiy manfaatlarni, ya'ni uy-joyli bo'lish (propiska qilish) va boshqalarni maqsad qilib tuziladi.

Xorijiy mamlakatlarga borib ishlash uchun hujjatlarni rasmiylashtirishda ham qalbaki nikohlar haqidagi guvohnomalarni qo'llash uchramoqda. Agar mutaxassis uylan- magan bo'lsa, uzoq muddatga, ya'ni bir necha yilga xorijiy mamlakatlarga borib ishlash imkoniyatiga ega bo'lmaydi. Shuning uchun ham u chet mamlakatda ishlab topgan daromadining 20-25 foizini haqiqiy bo'lmagan nikohga kirgan ayolga yuborish sharti bilan nikoh bitimi tuzadi. Soxta nikoh tuzish jamiyatdagi mavjud axloq-odob qoidalariga to'g'ri kelmaydigan harakat ekanligi shubhasiz. Soxta nikohni axloqsiz harakat deb hisoblab, uni yuridik jihatdan tan olmaslik qoida bilan mustahkamlagan. Agar ish sudda ko'rilgunga qadar soxta nikoh tuzgan shaxslar amalda oila qursalar, u holda bu nikoh haqiqiy emas deb hisoblanmaydi;

h) farzandlikka olgan bilan farzandlikka olingan shaxslar o'rtasida tuzilgan nikoh haqiqiy emas deb topiladi. Farzandlikka olgan bilan farzandlikka olingan o'rtasida nikoh tuzishni man etish axloq-odob qoidalaridan kelib chiqadi. Chunki ular o'rtasidagi huquqiy munosabatlar kelib chiqishi bo'yicha ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarga tenglashtiriladi. Farzandlikka olish, agar bola amaldagi qonunlarda belgilangan huquqiy munosabatlarni keltirib chiqarmaslik maqsadida (soxta farzandlikka olish) yoki qonunda belgilangan shartlarni buzib farzandlikka olingan bo'lsa, u haqiqiy emas deb topilishi mumkin. Farzandlikka olingan bolalar o'zaro nikohga o'tishlari mumkinmi, degan savolga yangi qonun rad javobini beradi. Demak, ular o'zaro nikohga o'tishlari mumkin. Ammo axloq-odob qoidalari yuzasidan qaraganda, ular o'zaro nikohga o'tishlari maqsadga muvofiq emas, chunki ular oilada aka-singil bo'lib o'sadilar. Shuning uchun ular o'rtasidagi nikohni man etish lozim. Bu haqida yangi Oila kodeksida tegishli qoida berilmadi, endilikda bu holatni to'ldirib, meyoriy hujjatlarda tegishli qoida berilsa maqsadga muvofiq bo'ladi;

i) nikohlanuvchi shaxslardan biri tanosil kasalligi yoki orttirilgan immunitet tahchilligi sindromi (OITS yoki VICH infeksiya) borligini boshqasidan yashirgan bo'lsa, shu shaxs nikohni haqiqiy emas deb topishni talab qilib sudga murojaat etishga haqlidir. Bu qoida qonunchilikda yangilik hisoblanadi. O'zida tanosil kasalligi yoki VICH infeksiya borligini boshqasidan yashirgan vaqtda nikohni haqiqiy emas deb topish masalasi bu kasal kimdan yashirilgan bo'lsa, o'shaning tashabbusi bilangina

ko'riladi. Bu bilan davlat, birinchidan, kasallikning oldini olib, boshqasini kasallikdan saqlab qolish, ikkinchidan, oila vazifasini bajara olmaydigan shaxs paydo bo'lishining oldini olish, uchinchidan, kelajak avlodni xavfdan saqlash maqsadini qo'yadi.

Nikohni haqiqiy emas deb topish sud tartibida amalga oshiriladi. Bunday munosabatlardan kelib chiqadigan talablarga nisbatan da'vo muddati joriy qilinmaydi. Amaldagi qonunlar har bir ishning aniq mazmuni va buzilgan shart, monelik qiladigan hollarning xarakteriga qarab da'vo qilishi mumkin bo'lgan shaxslar doirasini belgilaydi. Nikohni haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi da'voni shaxsiy yoki jamoat manfaati bo'lgan shaxs qilishi mumkin. Ular doirasiga nikoh tuzilishi tufayli huquqi buzilgan er yoki xotin, nikohlanuvchilarning ota-onalari, vasiylik va homiylik organi va prokuror kiradi. Keltirilgan asoslarga ko'ra haqiqiy sanalmagan har bir nikohda aniq holatda bu to'g'rida da'vo qiluvchi shaxslar doirasi belgilanadi. Nikoh tuzish tufayli o'zaro rozilik shartining buzilishi natijasida majbur etilgan ayolning shaxsiy manfaati buziladi. Shuning uchun majburlash kimga nisbatan qo'llanilgan bo'lsa, bu shaxs nikohni haqiqiy emas deb topish to'g'risida da'vo qilishi mumkin. Ammo ushbu holatda jamoat manfaati buzilganligi uchun da'vo prokuror tomonidagi ham qilinishi mumkin. Nikoh tuzgan ayol nikoh yoshiga yetgan bo'lsa, uning o'zi, ota-onasi yoki vasiy (homiy) va prokuror nikohni haqiqiy emas deb topish to'g'risida da'vo qilishi mumkin. Soxta nikoh tuzilganda, uni haqiqiy emas deb topish haqida prokuror yoki er-xotindan biri da'vo qilishi, oila qurishni maqsad qilmay nikohga o'tilgan holatda esa aldangan tomon nikohni haqiqiy emas deb topish to'g'risida da'vo qilishi mumkin. Ruhiy kasal yoki aqli zaif shaxs bilan tuzilgan nikohni haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi da'voni muomalaga layoqatsiz shaxsning ota-onasi, vasiylik va homiylik organi yoki prokuror qilishi mumkin. Chunki ularga muomalaga layoqatsiz shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish vazifasi yuklatilgan. Amaldagi qonunchilikka asosan, ruhiy kasalligi yoki aqli zaifligi sababli sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topilgan shaxs bilan tuzilgan nikohni haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi ishlar vasiylik va homiylik organining ishtirokida ko'riladi. Farzandlikka olinganlarning manfaatlari talab qilgan hollarda farzandlikka olishni haqiqiy emas deb topish va bekor qilishga yo'l qo'yiladi. Oila kodeksining 155-moddasiga binoan o'n yoshga to'lgan bolani farzandlikka olish uchun uning roziligi talab qilinadi. Farzandlikka olish uchun bolaning roziligi vasiylik va homiylik organi tomonidan aniqlanadi. Farzandlikka olish haqiqiy emas deb topilganda yoki farzandlikka olish bekor qilinganda, bola sudning hal qiluv qarori bilan ota-onasiga olib beriladi. Nikohni haqiqiy emas deb topish bo'yicha ko'riladigan ish nikohdan ajralishdan ishning ko'rilishi tartibi bo'yicha ham farq qiladi. Yuqorida aytilganidek, nikohni haqiqiy emas deb topish faqat sudning hal qiluv qarori bilan hal qilinsa, nikohdan ajralish esa sud va ma'muriy tartibda ham hal qilinadi. Nikohni haqiqiy emas

deb topish to'g'risida er-xotinlarning o'zlari (yoki ulardan birortasi), shuningdek, bundan manfaatdor bo'lgan shaxslar bir qator asoslarga ko'ra (birinchi nikohdagi er-xotindan bittasi yoki uning nomidan prokuror va vasiylik organi) da'vo qilishi mumkin. Bu belgi bilan nikohni haqiqiy emas deb topish nikohdan ajralishdan farq qiladi, chunki nikohdan ajralish haqida ish faqat er-xotinlarning yoki ulardan birining tashabbusi bilan qo'zg'atiladi. Bundan tashqari, nikohni haqiqiy emas deb topish er-xotinning tiriklik vaqtida hamda (nikohdan ajralishdan farq qilib) ularning o'limidan so'ng (ayniqsa, agar da'voning maqsadi meros yoki pensiya olish bo'lsa) yo'l qo'yiladi. Nikohni haqiqiy emas deb topish haqida sud chiqargan hal qiluv qarori qonuniy kuchga kirgach, o'n kun ichida ko'chirma nikoh tuzilganligi ro'yxatga olingan joydagi fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organiga yuboriladi. Nikohni tuzishdagi amaldagi oila qonunchiligida belgilangan shartlar buzilgan va monelik qiladigan holatlarga yo'l qo'yilgan bo'lsa, bunday nikoh ajralish yo'li bilan tugatilgandan keyin ham haqiqiy emas deb topilishi mumkin. Chunki haqiqiy bo'lmagan nikoh oqibatlarini ajralish yo'li bilan tugatilgan nikoh oqibatlaridan bir qatar masalalarda farq qiladi. Nikoh haqiqiy emas deb topilganda uning kuchi tugallanadi, deb aytish to'g'ri bo'lmaydi. Bu ibora davlat tomonidan tan olingan huquq bilan tartibga solingan nikoh ittifoqiga nisbatan o'rinlidir. Haqiqiy bo'lmagan nikoh qonunni buzib tuzilgan nikoh hisoblanib, uning natijasida bir qator huquqiy oqibatlar kelib chiqishi mumkin. Amaldagi qonunlar nikohni haqiqiy emas deb topishning aniq huquqiy oqibatlarini belgilaydi. Oila kodeksining 55-moddasiga binoan sud tomonidan haqiqiy emas deb topilgan nikoh tuzilgan vaqtdan boshlab haqiqiy emas deb hisoblanadi. Nikohni haqiqiy emas deb topish oqibati shaxsiy va mulkiy huquqlardan iborat bo'ladi. Insofli er (xotin) nikoh haqiqiy emas deb topilganda, nikoh tuzish davlat ro'yxatiga olingan vaqtda tanlagan familiyasini saqlab qolishga haqlidir. Nikohi haqiqiy emas deb topilgan shaxslarning mulkiy huquqiy munosabatlari Fuqarolik kodeksi bilan tartibga solinadi. Shunday qilib, vujudga kelgan ba'zi bir mulkiy munosabatlar er yoki xotindan biri insofli bo'lganda u to'la bekor qilinmay, faqat o'zining ikki taraflama majbur etuvchi xarakterini yo'qotadi. Ular insofli er yoki xotinning huquqi bo'lib qolib, aybdorda esa majburiyat bo'lib qoladi. Oila kodeksi 56-moddasining 3-bandiga binoan nikohning haqiqiy emas deb topilishi shunday nikohdan tug'ilgan yoki nikoh haqiqiy emas deb topilgan kundan keyin uch yuz kun ichida tug'ilgan bolalarning huquqlariga ta'sir etmaydi. Haqiqiy bo'lmagan nikohning vujudga kelmagan nikohdan farqini bilmoq lozim. Nikoh tuzish uchun belgilangan tartib buzilib, nikoh qayd etilsa, bunday nikoh vujudga kelmagan nikoh hisoblanadi hamda uning vujudga kelmaganligi va haqiqiy emasligi sud tomonidan belgilanadi. Ariza berilgandan so'ng bir oylik muddatga rioya qilmaslik, nikohni rasmiylashtirish huquqi bo'lmagan shaxs tomonidan nikohni rasmiylashtirish vaboshqalar. U tuzilgan

vaqtdan boshlab nikoh tuzuvchilarda hych qanday huquq va majburiyatlarni vujudga keltirmaydi. Masalan, nikoh tuzuvchi er-xotindan bittasining ishtirokisiz, ariza bergandan so'ng bir oylik muddatga rioya qilmaslik, nikohni rasmiylashtirishga huquqi bo'lmagan shaxs tomonidan nikohni qayd etish va boshqalar.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, nikohni haqiqiy emas deb topish bilan bog'liq qoidalar zamonaviy oila, fuqarolik, fuqarolik-protsessual tamoyillari hamda rivojlana-yotgan oila qonunchligiga moslashishni talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi – T.:Adolat, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – T.: Adolat, 2023.
3. Oila huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi. O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, prof. O.I. Oqyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYU nashriyoti, 2017. – B. 182.
4. Mualliflar jamoasi O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksiga sharhlar. – T., Adolat, 2000.
5. Otaxo'jayev F.M. Nikoh va uning huquqiy tartihga solinishi. T., O'zbekiston, 1995.10 Otaxo'jayev FM Nikohning tugatilishi // J. Qonun himoyasida. 1998. – Nsl2.
6. Otaxo'jayev F.M. Oila huquqi. – T., TDYI, 2005.
7. Topildiyev B.R. Oila huquqi. O'quv uslubiy qo'Uanma. – T., 2009.
8. Yuldasheva Sh.R., Shoraxmetova V.Sh., Topildiyev B.R. Oila huquqidan o'quv-uslubiy qo'llanma. – T., TDYI. 2011.

Elektron manbalar:

1. <https://lex.uz/docs/-104720#-158898>
2. <https://lex.uz/docs/-1447402>
3. <https://lex.uz/docs/-6916638>
4. <https://ijtimoiy.uz/1804/>